

ÅR 2000-BEREDSKAPEN I DEN FINANSIELLE INFRASTRUKTUR

Kjetil Watne, seniorrådgiver i Avdeling for finansielle instrumenter og betalingssystemer

Bank- og finanssektoren er svært avhengig av IT-systemer, og mye ressurser er blitt brukt på å avdekke og rette opp feil i forbindelse med forberedelsene til det kommende årsskiftet. Et omfattende testopplegg har vist at funksjonene er godt sikret mot slike feil, og det er liten bekymring i finansnæringen for kritiske IT-relaterte år 2000-problemer.

I den senere tid har det vært fokusert en del på muligheten for psykologiske effekter, som unormalt store kontantuttak eller store bevegelser i finansmarkedene, motivert av ubegrunnet frykt for systemfeil ved overgangen til år 2000. Faktabasert informasjon om forberedelsene i sektoren antas å være et godt virkemiddel mot slik atferd.

Norges Bank har et lovpålagt ansvar for å fremme et effektivt betalingssystem, og har som oppgjørsbank en sentral funksjon i den finansielle infrastruktur. Artikkelen gir en beskrivelse av det arbeidet Norges Bank har satt i gang for å bidra til at overgangen til år 2000 kan foregå uten kritiske problemer i den finansielle infrastruktur.

Innledning – bakgrunn

De langt fleste betalingsoppdrag og finansielle transaksjoner går gjennom systemene til flere aktører i finansiell sektor. Oppdrag om overføring av penger mellom konti i ulike banker inngår normalt i en beregning av nettoposisjoner mellom bankene som deltar. Denne beregningen foretas i en avregningsentral som sender de beregnede totalposisjoner til en oppgjørsbank for godskrift og belastning av deltakende bankers oppgjørskonti. Overføringsoppdraget er ikke fullført før mottakers konto er godskrevet og avsenders konto belastet med det aktuelle overføringsbeløpet. De fleste banker benytter særskilte datasentraler til slik kontoføring. Er betalingsoppdraget et oppgjør for handel med verdipapirer, involveres også systemer for dekningskontroll, avregning og rettighetsregistrering av verdipapirer.

Funksjonene og institusjonene beskrevet ovenfor betegnes ofte som den finansielle infrastruktur. Som det fremgår, er funksjonsdyktigheten til denne infrastrukturen avhengig av at operasjonene i mange delsystemer fungerer, og at mange deltakere utfører sine oppgaver og innfrir sine forpliktelser. Det er derfor særlig viktig å forhindre at eventuelle problemer hos en aktør får utvikle seg og smitte over på andre aktører og dermed får følger for driften av denne infrastrukturen. I tillegg til det ansvaret for år 2000-beredskap som tilligger hver enkelt aktør, er derfor en viktig del av forbe-

redelsene å sørge for at infrastrukturen fungerer, og at aktørene som er representert i infrastrukturen, i fellesskap er forberedt på å løse eventuelle problemer som kan oppstå.

Mens man i en innledende fase var mest opptatt av år 2000 som et IT-problem, har det etter hvert blitt en økende bevissthet om at det også er knyttet ledelses- og organisasjonsmessige problemstillinger til år 2000-overgangen. Selv om undersøkelser viser at betalingssystemene nå er år 2000-sikret mot kritiske feil, må man være forberedt på at det allikevel kan oppstå forstyrrelser, for eksempel av andre årsaker enn direkte systemmessige. Finansinstitusjonene er derfor pålagt å ha beredskapsplaner for håndtering slike problemer. Det kan sies at år 2000-problemet ikke bare er IT-relatert, men vel så mye er et ledelses- og informasjonsproblem.

Selv om betalingssystemene fungerer, kan for eksempel frykt for problemer føre til at folk endrer adferd og sikrer seg større beholdninger av kontanter enn normalt. Norges Bank har forberedt seg på dette ved å bygge opp betydelige kontantreserver. Videre kan etterspørselen etter finansielle plasseringer med lav risiko øke på bekostning av de med høyere risiko, med følger for likviditeten i enkelte markeder eller fordelingen i makro. Skulle en slik situasjon oppstå, har Norges Bank planer for håndtering av behovet for likviditetstilførsel.

Ansvarsdelingen mellom den enkelte finansinstitusjon, Kredittilsynet, Finansdepartementet og Norges Bank.

Som for annen virksomhet ligger ansvaret for år 2000-forberedelsene i den enkelte bank og finansinstitusjon. Dette gjelder både forberedelsene av institusjonens systemer og beredkapsplanlegging som dekker operasjonene i egen virksomhet. Kredittilsynet har som oppgave å se til at virksomhetenes forberedelser er hensiktsmessige og betryggende. Tilsynet har i den sammenheng fulgt forberedelsene gjennom flere år og har blant annet pålagt de enkelte institusjonene rapportering av fremdriften i beredkapsarbeidet. Det siste rapporteringstidspunktet var 30. juni 1999. Kredittilsynet har i sin oppsummering fra de siste rapportene konkludert med at forberedelsene ser ut til å være betryggende, og at det ikke er grunnlag for å tro at det vil kunne oppstå store problemer knyttet til tusenårskiftet i IT-systemene i bank- og finanssektoren.

Regjeringens oppfølgingsplan for håndtering av år 2000-problemet ble offentliggjort 21. april 1998. Bank- og finanssektoren er der definert som en av syv kritiske sektorer og er underlagt Finansdepartementets oppfølgingsansvar som fagdepartement. I den sammenheng har departementet bedt Kredittilsynet og Norges Bank om å rapportere institusjonenes oppfølging.

Norges Bank har - som følge av sitt lovpålagte ansvar for å bidra til et effektivt betalingssystem - oppgaver i forbindelse med år 2000-forberedelsene for den felles infrastruktur i betalingsformidlingen. I den sammenheng har Norges Bank blant annet etablert to organer med eksternt deltakelse for å bidra til et årtusenskifte uten kritiske problemer i sektoren: *Arbeidsgruppen for år 2000-beredskap i elektronisk betalingsformidling* og *Sentralt beredkapsorgan for kontinuitet i den finansielle infrastruktur*. Nedenfor beskrives de to organenes oppgaver og arbeid.

Norges Bank er dessuten som oppgjørsbank selv en sentral del av den finansielle infrastruktur. Som et ledd i det interne år 2000-prosjektet i Norges Bank har alle bankens viktige IT-systemer, herunder oppgjørssystemene og grensesnittene mellom dem, blitt oppgradert og testet, og man har utarbeidet beredkapsplaner for egne systemer og for datakommunikasjonen med andre aktører. Man er nå i ferd med å planlegge øvelser av bered-

skapsplanene. Prosjektet er i rute i henhold til fremdriftsplanen og er nå inne i sin slutfase. Norges Banks oppgjørssystemer har også vært omfattet av næringens tester av fellessystemene i betalingsformidlingen.

Arbeidsgruppen for år 2000-beredskap i elektronisk betalingsformidling

Arbeidsgruppen ble etablert 16. april 1999 etter anmodning fra Finansdepartementet og er et rådgivende organ for arbeidet med år 2000-beredskap i elektronisk betalingsformidling. I henhold til mandatet skal gruppen skaffe oversikt over gjennomført og planlagt arbeid, vurdere behovet for og eventuelt bidra til at det blir iverksatt ytterligere tiltak på følgende tre områder:

- 1 Fellestester av år 2000-kompatibiliteten i infrastrukturen innen elektronisk betalingsformidling
- 2 Felles informasjonstiltak vedrørende år 2000-forberedelsene i betalingsformidlingen
- 3 Felles planer for koordinert håndtering av år 2000-problemer i eller i tilknytning til infrastrukturen for elektronisk betalingsformidling.

Gruppen ledes av Norges Bank og har medlemmer fra Kredittilsynet, de to bankforeningene, Bankenes Betalingsentral og Fellesdata. I tillegg møter en observatør fra Finansdepartementet. Til arbeidet i gruppen er det knyttet kontaktpersoner i flere institusjoner i finansnæringen, samt innen strømforsyning og telekommunikasjon (Bankenes Standardiseringskontor, SWIFT NNG, Verdipapirsentralen, Europay Norge, NVE og Telenor).

Ved utgangen av august er status for år 2000-beredskapen for fellessystemene i den finansielle infrastruktur følgende:

Fellestester av infrastrukturen i elektronisk betalingsformidling

Fellestestene er gjennomført på følgende tre områder:

Kunderettede betalingstjenester. Bankenes Standardiseringskontor (BSK) har stått for en omfattende test for å sikre at utveksling av transaksjoner i forbindelse med bruk av betalingstjenester fungerer. De største bankene og datasentralene

samt Norges Bank deltok. Testen omfattet behandling av betalinger med bankkort og sjekk, regningsbetaling og bruk av minibank, alt med nødvendige kontroller. Den inkluderte også avregning og oversendelse av oppgjørstransaksjoner. I sluttrapporten konkluderer deltakerne med at testen dokumenterer at de tjenester som omfattes, er år 2000-sikret. Arbeidsgruppen har videre mottatt informasjon om vellykkede tester av systemer for kunderettede betalingstjenester som ikke var omfattet av BSK-testen.

Verdipapirhandel. Verdipapirsentralen, Oslo Børs og Norsk Oppgjørssentral har foretatt en integrasjonstest av systemene for verdipapirhandel. Testen involverte også Norges Banks funksjon som oppgjørsbank for verdipapirhandelen. Integrasjonstesten har verifisert at handel, clearing og oppgjør av verdipapirer vil fungere uten kritiske problemer ved overgangen til år 2000. Verdipapirsentralen har i tillegg stått for en brukertest av systemene rettet mot brukere, som børsmedlemmer og fondsforvaltere. Brukertesten omfattet handel og registrering, samt andre front- og back-office funksjoner i forbindelse med handel med ulike typer verdipapirer. Også denne testen verifiserte at infrastrukturen vil fungere ved overgangen til år 2000 uten kritiske problemer.

Store finansielle transaksjoner. En stor del av bankenes finansielle kommunikasjon går som meldinger i SWIFT-nettet. Dette nettet benyttes både for transaksjoner mellom bankene i Norge og med banker i andre land. SWIFT sentralt har fastlagt et testopplegg for utveksling av SWIFT-meldinger i deltakerbankenes år 2000-testmiljøer som alle medlemsbanker er pålagt å følge. Alle norske SWIFT-banker har gjennomført denne testen. I tillegg har norske banker gjennomført en separat test som viste at det SWIFT-baserte avregnings- og oppgjørssystemet i Bankenes Betalings-sentral og Norges Bank er år 2000-sikret.

Arbeidsgruppen har konkludert med at det ikke er grunn til å anbefale ytterligere testing av felles-funksjoner i betalingsformidlingen.

Felles informasjonstiltak

I banknæringen er det etablert en egen arbeidsgruppe sammensatt av informasjonsansvarlige i

bankforeningene og de største bankene, med Kredittilsynet, Finansdepartementet og Norges Bank som observatører. Arbeidsgruppen har utformet en strategi og en handlingsplan for informasjonsarbeidet om år 2000-forberedelsene i sektoren. Informasjonstiltakene er dels rettet mot publikum, dels mot media og dels mot de bankansatte. Næringen har i den sammenheng bidratt med faktabasert informasjon gjennom presseseminarer, brosjyrer, informasjonsmøter og egne internettsider.

Arbeidsgruppen for år 2000-beredskap i elektronisk betalingsformidling har ansett banknæringens strategi og handlingsplan for informasjon for å være tillitvekkende og godt gjennomtenkt, og har ikke sett behov for å foreslå ytterligere felles informasjonstiltak.

Felles planer for koordinert håndtering av år 2000-problemer i infrastrukturen

Driften av det norske betalingsystemet avhenger som tidligere beskrevet av at operasjonene i mange delsystemer fungerer og at mange deltakere utfører sine oppgaver som forutsatt. I den sammenheng har det vært ansett å være behov for et operativt organ som kan ta seg av informasjon og koordinering av tiltak dersom noe uforutsatt skulle skje, for eksempel knyttet til tekniske problemer eller uvanlig adferd hos aktører eller publikum. Det eksisterer flere fellesorganer for beredskap i betalingsformidlingen, men ingen av dem har et operativt generelt ansvar i forbindelse med krisehåndtering. Det nye sentrale beredskapsorganet er nærmere beskrevet i neste avsnitt.

Sentralt beredskapsorgan for kontinuitet i den finansielle infrastruktur

Beredskapsorganet ble etablert i juni 1999 for å styrke grunnlaget for driftskontinuitet i den felles infrastrukturen i betalingsformidlingen. Det skal i henhold til sitt mandat ha ansvaret for å komme fram til og koordinere tiltak for å løse krisesituasjoner og andre situasjoner som kan resultere i større forstyrrelser i den finansielle infrastruktur. Videre skal organet i en krisesituasjon varsle og informere berørte aktører og myndigheter om hvilke problemer som har oppstått og hvilke tiltak som settes i verk for å løse dem. Organet er således tiltenkt en operativ rolle ved eventuelle problemer, og det er sammensatt av personer med beslutningskompetanse på vegne av sine institusjoner.

Norges Bank har leder- og sekretariatsfunksjonene for beredskapsorganet. I tillegg har organet medlemmer fra Kredittilsynet, de to bankforeningene, Postbanken, samt Bankenes Betalingssentral, Fellesdata, Verdipapirsentralen, Oslo Børs og Norsk Oppgjørssentral. I driften av de finansielle systemer er man avhengig av telekommunikasjon og tilgang til elektrisk kraft. Organet har derfor i tillegg kontaktpersoner i Telenor og i NVE.

Beredskapsorganet vil i første omgang måtte være forberedt på å håndtere eventuelle problemer i den felles infrastruktur i forbindelse med kommende årsskifte. I forberedelsene inngår etablering av rutiner for informasjon og varsling ved slike situasjoner. Organet vil gjennomføre øvelser av rutinene og av beredskapen for vurdering av koordinerte tiltak i god tid før årsskiftet.